

УДК 159.922

ЕМОЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСІБ, ЩО ПЕРЕЖИВАЮТЬ ОСОБИСТІСНУ КРИЗУ

Ліщина Н. В.,

аспірант кафедри загальної і диференційної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

У статті висвітлюються результати емпіричного дослідження щодо встановлення та аналізу взаємозв'язків між показниками емоційної спрямованості і шкалами особистісної кризи в прошарку життєвих ролей особистості. Розкривається наявність і направленість статистичних зв'язків між явищами, що вивчаються, та представлені кореляційними плеядами в двох вибірках – жіночій і чоловічій. Виявлені неоднозначні зв'язки (прямі, зворотні) між більшістю показників, що вивчаються. Встановлено схожості та розбіжності у кількості та направленості зв'язків між показниками, що вивчаються у представників жіночої статті в порівнянні з чоловічою.

Ключові слова: особистість, криза, соціально-психологічні ролі, життєві ролі, структура особистості, емоційна спрямованість, особистісна криза.

Постановка проблеми. Складні соціально-економічні та політичні перепетії, що відбуваються в даний час у нашому суспільстві, внесли надзвичайну психологічну напругу, посилили кризові процеси. Психологи стурбовані наявністю характерного синдрому «психологічно травмованого суспільства». Окрім психологічної кризи, спостерігається зростання кризи особистості, зокрема особистісної кризи.

На сьогоднішній день досить повно описана феноменологія криз особистості (Р.А. Ахмеров, А.А. Баканова, І.В. Бринза, Г.А. Вайзер, Ф.Е. Василіюк, Л. Ф. Верстелле, Л. Г. Дика, І. В. Калінін, К.В. Карпинський, В.В. Козлов, Т.М. Титаренко, G. Caplan) [1, 3, 5, 7, 10, 13], але вивчення особистісної кризи, що обумовлена використанням певних життєвих ролей особистістю, залишається поза увагою вчених.

Кризові процеси вносять непомірний дисбаланс в систему соціально-психологічних ролей, в суперечність вступають всі типи психологічних ролей людини: від ситуативних до життєвих. Зазнають перетворення й традиційні життєві ролі особистості, які через високу значимість в житті людини, інформаційно-просвітній різнобій, відсутність «моделей», на які можна спиратися, ведуть до гострих психічних переживань. На відміну від більшості соціальних ролей, «життєві ролі» спираються на базові цінності особистості, мають істотне значення, особливий сенс в житті людини, є «агрегатом»

буття особистості. Наш інтерес викликають саме «життєві ролі» особистості. Горностаї П.П. стверджує, що «криза завжди супроводжується зміною життєвих ролей людини, руйнуванням старих і появою нових ролей. Ця зміна далеко не завжди відбувається безболісно, часто виникають протиріччя, неможливість позбавитися від старої ролі або складність в прийнятті нової, що створює додаткові труднощі протікання кризи» [9].

Аналіз наукової літератури за проблемою «особистості» та «ролі» дозволив встановити, що ролі входять у структуру особистості [2, 6, 8, 12] і безпосередньо пов'язані із «особистістю». Так, С.Д. Максименко вважає, що особистість – це соціальна істота, суб'єкт пізнання, активний діяч суспільного розвитку, а характерними ознаками особистості є її свідомість, суспільно корисна діяльність і виконувани нею суспільні ролі [8]. Це означає, що неможливо виокремити особистість від соціальних зв'язків, відносин де вона виступає в якості носія «ролей».

Видатні вітчизняні і зарубіжні науковці Б.Г. Ананьєв, В.С. Мерлін, О.П. Саннікова, А.В. Сергєєва, Г. Олпорт та ін., описують структуру особистості як складну ієрархічну систему, що включає декілька взаємообумовлених рівнів. Так, наприклад, О.П. Саннікова [3] пропонує трьохрівневу структуру особистості, яка включає: формально-динамічний (сукупність властивостей, що відображають динаміку протікання психічних явищ та індивідних якостей конституційного характеру), змістовно-особистісний (направленість, цінності, потребо-мотиваційну сферу) і соціально-імперативний рівень (уявлення особистості про мораль, норми, культуру, суспільство). Наш дослідницький інтерес, у зв'язку із вивченням особистісної кризи, пригортає саме змістовно-особистісний рівень.

Теоретико-методологічним дослідженням змістовних характеристик особистості присвячені роботи В.С. Агеєва, Е.Л. Базики, Н.Л. Іванової, А.В. Сергєєвої, В.В. Століна, Л.Б. Шнейдер, Н.Ф. Шевченко та ін. Автори припустили, що стрижневі особистісні властивості мають складну структуру і кожний компонент пов'язаний із рисами особистості, а змістовно-особистісний рівень в структурі особистості характеризується мотиваційною, моральною, етичною сферою особистості і особливо – її спрямованістю.

Під «спрямованістю» звичайно розуміють вибір або перевагу тих областей життєдіяльності, по відношенню до яких в першу чергу виникають переживання і уявлення про свою тотожність, ідентичність і де найбільш яскраво проявляються індивідуальні особливості особистості [8].

Додонов Б.І. вважав емоційну спрямованість однією з провідних характеристик особистості. На думку автора, установки на певні

комплекси почуттів, які є для особистості найбільшою цінністю, тобто найбільш бажані, стають додатковим мотивом діяльності. Ці почуття впливають на переваги, що віддаються тим чи іншим спогадами, вони беруть участь у формуванні схильностей, визначають коло повсякденних інтересів. Від них залежить зміст марень і мрій, деякі особливості творчого процесу, стиль спілкування і пр. Загальна емоційна спрямованість стає провідною характеристикою особистості. Вона не перешкоджає переживанню всього багатства інших почуттів, але своєрідно забарвлює їх, проявляючись у всіх без винятку прагненнях особистості [4].

Акумулює вище зазначене, набуває практичного сенсу вивчення усвідомлення особистістю своїх життєвих ролей та емоційних переживань, що супроводжують руйнування ролей в процесі кризи, та в спрямованості її інтересів, переживань, чуттєво-емоційних проявів, цінностей у співвідношенні із рольовими моделями і функціями в контексті психотерапевтичної, консультаційної допомоги (діагностування, прогнозування та корекція поведінки людини в період переживання кризових явищ).

Приступаючи до власного емпіричного дослідження, ми припустили, що існують зв'язки між показниками емоційної спрямованості і шкалами особистісної кризи, обумовленою використанням певних життєвих ролей. Аналізу підлягають статистичні закономірності між емоційною спрямованістю особистості, гіпотетично пов'язаною з особистісною кризою.

Мета дослідження – виявити та вивчити співвідношення між показниками емоційної спрямованості і особистісної кризи, обумовленою використанням певних життєвих ролей.

Організація та методики дослідження. Для реалізації поставленої мети використано оригінальний «Тест-опитувальник схильності до переживання рольової кризи» (РК), автори І.В. Бринза, Н.В. Ліщина; та методику «Емоційна спрямованість» (ЕС), автор Б.І. Додонов.

Змістовно тест-опитувальник РК складається із 96 тверджень, спрямованих на виявлення шести шкал рольової кризи: Я-Дитина, Я-Мати/Батько, Я-Дружина/Супруг, Я-Професіонал, Я-Жінка/Мужчина, Я-Дорослий. Методика РК складається з 2 варіантів: жіночий і чоловічий (в статі зв'язки розглядаються окремо по жіночій і чоловічій вибірці).

Методика ЕС пропонує 10 шкал, які використовуються щоб визначити комплекс «улюблених переживань»: альтруїстичні, комунікативні, глоричні, праксичні, пугнічні, романтичні, акізитивні, гедоністичні, гностичні, естетичні. Враховані комплекси «найбільш

бажаних почуттів» здатні формувати провідну характеристику особистості [3].

У дослідницьку вибірку увійшли респонденти в кількості 241 осіб, віком від 18 до 56 років, серед них студенти денного та заочного відділення Одеської національної академії будівництва і архітектури, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Одеського національного політехнічного університету, а також працівники Приморського району електричних мереж РЕМ, Одеського осередку УСП «Системна сімейна терапія». Статистичне опрацювання даних здійснювалося за допомогою комп'ютерної програми SPSS-13.

Результати та їх обговорення. Отримані данні кореляційного аналізу надали можливість встановити напрямок і тісноту зв'язків між всіма показниками, що вивчаються. Результати статистичного аналізу між шкалами ролєвої кризи (РК) і показниками емоційної спрямованості (ЕС) представлені на рисунках 1 і 2. Візуальний аналіз цих рисунків демонструє наявність неоднозначних зв'язків (прямих, зворотних), а також різноманітну тісноту і направленість зв'язків в жіночому варіанті в порівнянні з чоловічим.

Роздивимося більш детально жіночий варіант (рис. 1.).

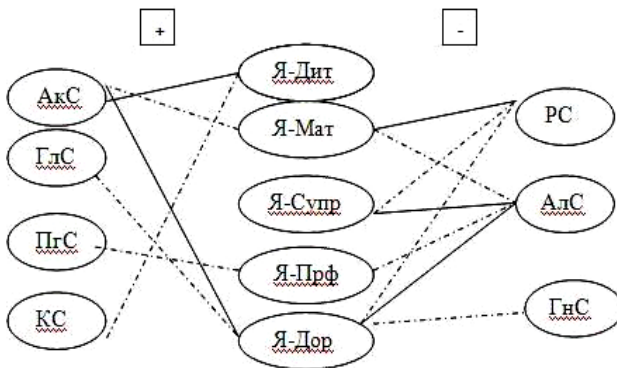

Рис. 1. Кореляційна плеяда між показниками емоційної спрямованості і шкалами рольової кризи, жіночий варіант

Примітка: 1) Шкали рольової кризи (РК): «Я-Дит» – Я Дитина, «Я-Мат» – Я Мати, «Я-Супр» – Я Супруга, «Я-Прф» – Я Професіонал, «Я-Жін» – Я Жінка, «Я-Дор» – Я Доросла; 2) показники емоційної спрямованості (ЕС): РС – романтична спрямованість, АкС – акізитивна, ПрС – праксична, ГлС – глорічна, ГдС – гедоністична, АлС – альтруїстична, ГнС – гностична, ПгС – пугнічна, КС – комунікативна, ЕсС – естетична 3) — - p<0,01, - - - p<0,05

Як бачимо з рис. 1, найбільша кількість зв'язків спостерігається при кризі ролі «Доросла». Так, показник РК «Я-Доросла» має прямий кореляційний зв'язок з показниками ЕС «акізитивна» (АКС) на рівні ($p \leq 0,01$) і з ЕС «глорична» (ГЛС) на рівні ($p \leq 0,05$), а також зворотний зв'язок з ЕС «альтруїстична» (АЛС) на рівні ($p \leq 0,01$) і з «романтична» (РС), «гностична» (ГНС) на рівні ($p \leq 0,05$). Отримані дані свідчать про те, що зростання рольової кризи «Я-Доросла» веде до росту акізитивної (від «acquisition» – придбання) і глоричної (від «gloria» – слава) спрямованості, а також до зменшення романтичної, альтруїстичної і гностичної (від «gnosis» – знання) спрямованості. Зростання акізитивної потреби обумовлено бажанням придбавати предмети, при цьому важливі не стільки речі які вдалося знайти, скільки сам процес придбання. При рольовій кризі «Я-Доросла», жінкам притаманно не тільки придбавати речі, а і виникає потреба самостверджуватися, при цьому мінімізується бажання безумовно присвячувати свій час іншим, віддавати, допомагати їм, зникає потреба в когнітивному навантаженні і навіть – не хочеться романтики.

Показник РК «Я-Дитина» має прямий зв'язок з показником ЕС «акізитивна» (АКС) на рівні ($p \leq 0,01$) і з «комунікативна» (КС) на рівні ($p \leq 0,05$). Цей факт обґрунтовується тим, що зростання рольової кризи «Я-Дитина» у жінок веде до росту акізитивної і комунікативної потреби, тобто спостерігається бажання придбання речей і зростає потреба в спілкуванні.

«Я-Мати», як показник рольової кризи корелює в прямому зв'язку з показником ЕС «акізитивна» (АКС) на рівні ($p \leq 0,05$), а також в зворотному зв'язку з «романтична» (РС) на рівні ($p \leq 0,01$) і з «альтруїстична» (АЛС) на рівні ($p \leq 0,05$). Наявний факт означає, що рольова криза материнства спонукає прояв акізитивної потреби, та зменшує романтичну і альтруїстичну потребу, тобто жінка не проявляє бажання служіння іншим, не виявляє романтичних прагнень, коли переживає кризу «Я-Мати».

Лише зворотні зв'язки має показник РК «Я-Дружина» з показниками ЕС «альтруїстична» (АЛС) на рівні ($p \leq 0,01$) і «романтична» (РС) на рівні ($p \leq 0,05$). Тобто при погіршенні подружніх стосунків не може бути і речі про романтику з боку жінки та про її безумовне служіння чоловіку, зникає бажання допомагати йому.

Показник рольової кризи «Я-Професіонал» має зворотній зв'язок з показником ЕС «альтруїстична» (АЛС) на рівні ($p \leq 0,05$) та прямий зв'язок з «пугнічна» (ПГС) на рівні ($p \leq 0,05$). Отримані дані свідчать наступне: переживання жінкою кризи «Я-Професіонал» веде до зменшення її альтруїстичної потреби, при збільшенні пугнічної потреби (від «ridna» – боротьба), що проявляється в бажанні подолати

небезпеку, пройти випробування, усунути перешкоди з метою досягнення бажаного.

Підводячи підсумки за рис.1, можна визначити, що найбільшу кількість зв'язків серед показників ЕС має «альтруїстична» (АлС), тобто зменшення жіночої альтруїстичної спрямованості проявляється при чотирьох з шести видів рольової кризи, таких як «Я-Мати», «Я-Дружина», «Я-Професіонал», «Я-Доросла». Романтична спрямованість (РС) жінки знижується в трьох випадках РК – «Я-Мати», «Я-Дружина», «Я-Доросла». Акізитивна спрямованість (АкС) зростає також у трьох випадках РК – «Я-Дитина», «Я-Мати», «Я-Доросла». Інші показники ЕС мають не значну кількість зв'язків.

Далі детально розглянемо отримані кореляційні зв'язки в чоловічому варіанті методики (рис. 2).

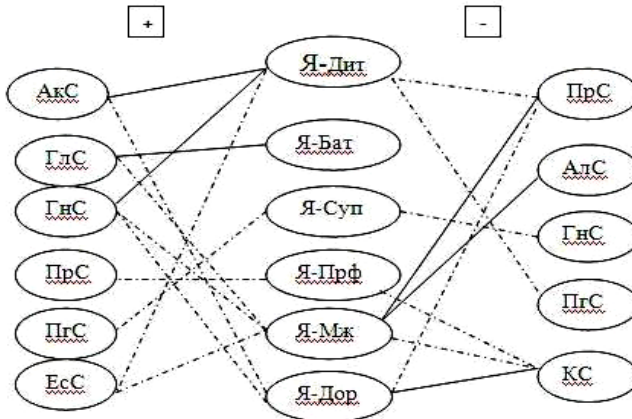

Рис. 2. Кореляційна плеяда між показниками емоційної спрямованості і шкалами рольової кризи, чоловічий варіант.

Примітка: 1) Шкали рольової кризи (РК): «Я-Дит» – Я Дитина, «Я-Бат» – Я Батько, «Я-Супр» – Я Супруг, «Я-Прф» – Я Професіонал, «Я-Мж» – Я Мужчина, «Я-Дор» – Я Дорослий; 2) показники емоційної спрямованості (ЕС): РС – романтична спрямованість, АкС – акізитивна, ПрС – праксична, ГлС – глорічна, ГдС – гедоністична, АлС – альтруїстична, ГнС – гностична, ПгС – пугнічна, КС – комунікативна, ЕсС – естетична; 3) ____ - $p < 0,01$, - - - $p < 0,05$

Візуальний огляд рис. 2 дає змогу констатувати, що напрям зв'язків відрізняється від жіночого варіанту. Найбільшу кількість зв'язків мають показники РК «Я-Дитина», «Я-Мужчина», «Я-Дорослий» і, на відміну від жіночого варіанту, РК «Я-Батько» має лише один зв'язок з ЕС. Розглянемо їх по черзі.

«Я-Дитина», як показник РК корелює в прямому зв'язку з показниками ЕС «акізитивна» (АкС), «гносична» (ГнС) на рівні ($p \leq$

0,01) і з «естетична» (ЕсС) на рівні ($p \leq 0,05$), а також має зворотній зв'язок з «праксична» (ПрС), «пугнічна» (ПгС) на рівні ($p \leq 0,05$). Отримані дані говорять про те, що при переживанні рольової кризи «Я-Дитина» у чоловіків, як і у жінок актуалізується акизитивна спрямованість, тобто бажання придбання речей. Але на відміну від жінок, у них зростає гностична і естетична потреба, тобто отримувати інформацію, знання і бути в гармонії з собою і зі світом, а також спостерігається зменшення праксичної і пугнічної спрямованості, тобто немає бажання в активній діяльності, в досягненнях, а тим більше в боротьбі, в здоланні перешкод на шляху до успіху.

Показник РК «Я-Батько» має прямий зв'язок на рівні ($p \leq 0,01$) з показником ЕС «глицна» (ГлС). Обґрунтувати цей факт можна так: при переживанні чоловіком ролевої кризи «Я-Батько» формується напруга у батьківських відносинах і проявляється глицна спрямованість (ГлС), тобто бажання самоствердження у сімейних і батьківських відносинах, бути почутим, зрозумілим, вшанованим у колі сім'ї.

Зворотній зв'язок має показник РК «Я-Супруг» з показником ЕС «гностична» (ГнС) на рівні ($p \leq 0,05$) і прямий зв'язок з «пугнічна» (ПгС) на рівні ($p \leq 0,05$). Статистичні дані пояснюються тим, що рольова криза чоловіка «Я-Супруг» веде до зменшення гностичної при зростанні пугнічної спрямованості, тобто при погіршенні подружніх стосунків, що призводять до кризових переживань, чоловік не проявляє бажання навчатися, пізнавати, розширяти свій світогляд в сфері взаємовідносин, а навпаки, включається в боротьбу, загострює небезпечні ситуації в партнерських стосунках, мужньо протистоїть перешкодам.

Встановлено прямий лінійний зв'язок показника РК «Я-Професіонал» з показником ЕС «праксична» (ПрС) на рівні ($p \leq 0,05$), і зворотній зв'язок з «комунікативна» (КС) на рівні ($p \leq 0,05$). Цей факт надає можливість констатувати, що переживання чоловіком рольової кризи «Я-Професіонал», відображається на зниженні його комунікативної та зростанні праксичної спрямованості, тобто спостерігається відсутність бажання до спілкування та різного роду комунікацій, але чоловік продовжує бути включеним в діяльність не зважаючи на наявність успіху або відсутність успішності.

Показник РК «Я-Мужчина» корелює в прямому зв'язку з показниками ЕС «глицна» (ГлС), «гностична» (ГнС), «естетична» (ЕсС) на рівні ($p \leq 0,05$), а також в зворотному зв'язку з «праксична» (ПрС), «альтруїстична» (АлС) на рівні ($p \leq 0,01$) і «комунікативна» (КС) на рівні ($p \leq 0,05$). Ці зв'язки обумовлені наступним: переживання чоловіком ролевої кризи «Я-Мужчина» супроводжується зростанням його глицної, гностичної і естетичної спрямованості при зниженні

практичної, альтруїстичної і комунікативної потреби. Чоловік прагне самоствердження, шанобливого ставлення до нього, визнання його гідності і переваг, здатен наполегливо навчатися, заповнювати прогалини в знаннях, виявляє потребу бути в гармонії з собою і з оточуючим світом. Але він не згоден працювати тільки заради праці, а тим більш здолати труднощі, які виникають в ході діяльності, він не проявляє бажання до альтруїстичної віддачі, в покровительстві, в турботі за іншими людьми і навіть обмежує свої комунікації.

І нарешті, останній показник РК «Я-Дорослий» має прямі лінійні зв'язки з показниками ЕС «акізитивна» (АКС), «гностична» (ГНС) на рівні ($p \leq 0,05$) і зворотні – з «комунікативна» (КС) на рівні ($p \leq 0,01$), з «практична» (ПРС) на рівні ($p \leq 0,05$). Отримані дані пояснюються тим, що переживання чоловіком рольової кризи «Я-Дорослий» веде до активізації акізитивної і гностичної його спрямованості, та зменшені комунікативної і практичної, тобто потреба в спілкуванні та в активній діяльності скорочується, але зростає бажання до придбання і накопичення речей та до нарощування знання.

Наостанок, зосереджуючи свою увагу на Рис.2, можна сказати, що найбільшу кількість зв'язків мають три види емоційної спрямованості – це гностична спрямованість (ГНС), яка зростає у трьох випадках при переживанні чоловіками рольової кризи «Я-Дитина», «Я-Мужчина», «Я-Дорослий»; практична спрямованість (ПРС), яка зменшується при РК «Я-Дитина», «Я-Мужчина», «Я-Дорослий»; і комунікативна спрямованість, що зменшується при РК «Я-Професіонал», «Я-Мужчина», «Я-Дорослий».

Таким чином, виявлені кореляційні зв'язки не суперечать науковій логіці, вони лаконічно підтверджують наші теоретичні припущення та погляди інших вчених [3, 4, 8, 10 та інші], стосовно їх взаємодії та взаємозалежності.

Аналіз результатів емпіричного дослідження щодо співвідношення між показниками емоційної спрямованості та рольової кризи дає можливість зробити наступні **ВИСНОВКИ**:

1. Узагальнення літературних джерел показало, що дослідження особистісної кризи в контексті життєвих ролей особистості, та виявлення їх індивідуально-психологічних особливостей з метою подолання психологічної кризи, мало вивчене, тому є перспективним та актуальним.

2. Встановлені статистично значимі кореляційні зв'язки між більшістю показників емоційної спрямованості та шкалами особистісної кризи, обумовленою життєвими ролями, окремо серед респондентів жіночої і чоловічої статі. Дані факти засвідчують участь емоційної спрямованості в кризових переживаннях.

3. З'ясовано, що в вибірці жінок з різними рольовими позиціями наявна більша кількість кореляцій з такими показниками емоційної спрямованості: зменшення «альтруїстичної спрямованості», зменшення «романтичної спрямованості», збільшення «акізитивної спрямованості». У вибірці чоловіків більша кількість кореляцій встановлена із наступними показниками: зростання «гностичної спрямованості», зменшення «праксичної», зниження «комунікативної спрямованості».

4. Отримані результати не вичерпують всіх аспектів проблеми, що вивчається, а лише позначили перспективу подальшої її розробки, а саме, спрямувати пошук на розкриття специфіки переживання особистісної кризи, обумовленою використанням певних життєвих ролей, з метою розробки індивідуальних програм психологічної корекції та допомоги.

Список використаних джерел:

1. Амбрумова А. Г. Анализ состояний психологического кризиса и их динамика / А. Г. Амбрумова // Психологический журнал. 1985. – Т.6. – №6. – С. 107-115.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л. : Издательство ленинградского университета. – 1968. – 340 с.
3. Брынза И. В. Особенности переживания профессионального кризиса у лиц с различным типом эмоциональности: дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Брынза Ирина Вячеславовна. – Одесса, 2000. – 281 с.
4. Додонов Б. И. Направленность, характер и типичные переживания человека / Б. И. Додонов // Вопросы психологии. – 1970. – № 1. – С. 28-38.
5. Василюк Ф. Е. Психология переживания : анализ преодоления критических ситуаций / Ф. Е. Василюк. – М. : МГУ, 1984. – 187 с.
6. Калинин И. В. Психология внутреннего конфликта человека : учебно-методическое пособие / И. В. Калинин. – Ульяновск, 2003. – 164 с.
7. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования / Р. Лазарус // Эмоциональный стресс / Л. Леви. – Л. : Медицина, 1970. – С. 178-209.
8. Максименко С. Д. Общая психология / С. Д. Максименко. – М. : «Рефл-бук»; К. : «Ваклер», 2004. – 528 с.
9. Горностай П. П. Основні тенденції функціонування особистості у ракурсі рольової теорії / П. П. Горностай // Наукові студії з соціальної та політичної психології. – 2002. – Вип. 6(9). – С. 44-57
10. Психологія життєвої кризи / [відп. ред. Т. М. Титаренко]. – К. : Агропромвидав України, 1998. – 348 с.
11. Социология. Основы общей теории / [отв. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев]. – М. : Норма, 2003. – 912 с.
12. Энциклопедический социологический словарь / [под ред. Г. В. Осипова]. – М. : Изд-во ИСПИ РАН, 1995. – 940 с.
13. Hoff L. A. People in crisis : understanding and helping / L. A. Hoff MenloPark (Calif.) : Addison- Wesley publ., 1978. – 339p

14. Mayer J. D. Models of emotional intelligence / J. D. Mayer, P. Salovey, D. R. Caruso // *Handbook of Human Intelligence (2nd ed.)* / [ed. by R.J. Sternberg]. – New York : Cambridge, 2000. – P. 396–420.

REFERENCES:

1. Ambrumova, A.H. (1985) Analiz sostoianii psikhologicheskogo krizisa i ikh dinamika [An analysis of the state of psychological crisis, and their dynamics] *Psikhologicheskii zhurnal – Psychological Journal, Vol.6, 6, 107-115* [in Russian].
2. Anan'ev, B.H. (1968) *Chelovek kak predmet poznaniia [Man as an object of knowledge]*. Leningrad: Izdatel'stvo leninradskogo universiteta [in Russian].
3. Brynza, I.V. (2000) Osobennosti perezhivaniia professional'nogo krizisa u lits s razlichnym tipom emotsionalnosti [Features of the professional experience of crisis in persons with different types of emotion]. *Candidate's thesis*. Odessa [in Russian].
4. Dodonov, B.I. (1970) Napravlenost, kharakter i tipichnye perezhivaniia cheloveka [The direction of the character and the typical experiences of the person]. *Voprosy psikhologii – Questions of psychology, 1, 28-38* [in Russian].
5. Vasiliuk, F.E. (1984) *Psikhologhiia perezhivaniia: analiz preodoleniia kriticheskikh situatsii [Psychology experiences: analysis of critical situation overcoming]*. Moscow: MHU. [in Russian].
6. Kalinin, I.V. (2003) *Psikhologhiia vnutrenneho konflikta cheloveka: [Psychology of human inner conflict]*. Ulianovsk [in Russian].
7. Lazarus R. (1970) Teoriia stressa i psikhofiziologicheskie issledovaniia [Theory of stress and psychophysiological research]. *The emotional stress*. L. Levi (Ed.); Leningrad: Meditsyna [in Russian].
8. Maksymenko S.D. (2004) *Obshchaia psikhologhiia [General psychology]*. Moscow: «Ref-buk», Kiev: «Vakler». [in Russian].
9. Hornostai, P.P. (2002) Osnovni tendentsii funktsionuvannia osobystosti u rakursi rol'ovoi teorii. [The main tendencies of personality's functioning from a role theory perspective]. *Naukovi studii z sotsialnoi ta politychnoi psikhologii – Scientific studies of social and political psychology, 6(9), 44-57* [in Ukrainian].
10. Tytarenko, T.M. (Eds.). (1998). *Psikhologhiia zhyttievoi kryzy [Psychology crises in life]*. Kyiv: Ahropromvydav Ukrainy [in Ukrainian].
11. Osypov, H.V. & Moskvichev L.N. (Eds.). (2003). *Sotsyologhiia. Osnovy obshchei teorii [Sociology. Basics General Theory]*. Moscow: Norma [in Russian].
12. Osypov, H.V. (Eds.). (1995). *Entsyklopedicheskii sotsyologhicheskii slovar [Collegiate Dictionary sociological]*. Moscow: ISPI RAN [in Russian].
13. Hoff, L.A. (1978). *People in crisis: understanding and helping*. Menlo Park (Calif.): Addison- Wesley publ.
14. Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D.R. (2000). Models of emotional intelligence. *Handbook of Human Intelligence (2nd ed.)* R.J. Sternberg (Ed.). New York: Cambridge.

Лищина Н. В. Эмоциональная направленность лиц, переживающих личностный кризис. В статье предоставлены эмпирические данные о взаимосвязях между показателями эмоциональной направленности и шкалами личностного кризиса, базирующегося на жизненных ролях личности. Дана информация о наличии и направленности статистических связей между изучаемыми явлениями, которые в статье представлены корреляционными плеядами по результатам двух выборок, женской и мужской. Обнаружены неоднозначные связи (прямые, обратные) между большинством изучаемых показателей. Установлены сходства и различия в количестве и направленности связей между показателями у представителей женского пола в сравнении с мужским.

Ключевые слова: личность, кризис, социально-психологические роли, жизненные роли, структура личности, эмоциональная направленность, личностный кризис

Lishchyna N. V. Emotional orientation of person experiencing personal crisis. In the article research the problem of personality crisis. Analysis of the six role-crisis positions: «Child», «Mother/Father», «Wife/Spouse», «Professional», «Woman/Man», «Adult». The analysis of the scientific literature found that «role» included in the structure of personality, which has a complex hierarchical system. Our research interest in connection with the study of personal crisis, embrace content-personal level in the structure of personality, a characteristic feature of which is the emotional orientation of the individual.

The aim – to identify and explore how interconnected the scale of role-crisis and indicators of emotional orientation. To achieve this goal used original diagnostic test questionnaire «Propensity to experience the role of crisis», authors I. Brinza, N. Lishchina and methods of «Emotional orientation», by B. Dodonov.

In the sample included 241 respondents in the number of persons aged 18 to 56 years. The obtained data correlation analysis given the opportunity to set the direction and closeness of relations between all parameters studied. Significant correlation coefficients are presented on the two pictures. Even visual analysis demonstrates the presence of ambiguous relationships (direct, inverse), and a variety of closeness and direction of bonds in the female version compared to men. A detailed analysis of available connections for each role-crisis (separately for respondents of both sexes). We describe the characteristics and significant differences inherent in each role-crisis positions. Made summarizing conclusion and these indicators, which are the maximum and minimum frequency of meetings. It was found that in a sample of women with various role-playing positions the most number of correlations with emotional orientation indicators: reduction of «altruistic orientation», reduction of «romantic orientation», increase «akizytyv orientation». In a sample of men the most number of correlations set of indicators: growth of «Gnostic orientation», reduction of «praksyc orientation», reduction of «communicative orientation». It is noted the difference between the results of male and female version. These facts confirm participation emotional orientation in crisis experiences. The results do not exhaust all aspects of the problem under study, but only marked its prospects for further development.

Key words: personality, crisis, psychological role, vital role, personality structure, emotional orientation, personal crisis